

ott szunnyadt a nyirkos, fekete földben. Mi lett volna, ha a kis mag a földben marad, ha jól érezte volna magát ott? Úgye, elrothadt, elpusztult volna. Vajjon miért? Mert abban a kis magban van egy kis csodálatos valami. Ott szunnyad benne az élet egy ici-pici sejt alakjában. Ez a kis valami ott a földben nem tud megmaradni. Más a vágya; megérzi a sok ezer kilométer távolságban lévő napot. Az vonzza s ez a kis valami — bár áldozatok és erőfeszítések árán is, — de kitör a fagyos földből, hogy érezhesse áldásos melegét. Csak itt van igazi élete, a napsugárban. Itt zöldül, fejlődik és borul virágba.

Bennünk is él egy valami. Ebben a testben van egy isteni szikra, amely szintén nem jól érzi magát itt; annak sem ez a hazája. Az is fölfelé tör. S ha fölemelkedhetik, akkor fejlődésnek indul, virágba borul s az erény gyümölcseit termi meg.

Valamint a kis mag — ha a földben marad, elrothad, — elpusztul, úgy a mi lelkünk is — ha csak a földön keresi boldogulását, ha elvonjuk az isteni Naptól, — elvész, elpusztul.

Kedvesen mondja Páter Bangha: „Mindegyikünk egy kis virág a jó Isten kertjében, melynek illatoznia és fejlődnie kell. Nem azért, hogy színét és illatát cél nélkül szórja szét a levegőbe s elvirágozván a sárba hulljon; hanem, hogy minden illatozásával, minden szépségével, erejének kifejtésével neki szolgáljon.“

Az egész természetben a mindenségen uralkodó Gondviselés sugárik felénk. Valóban nagy igazság az, amit Linné, a híres természettudós mondott egyik látogatójának, aki barátját virágok vizsgálatába merülve találta és azt kérdezte: Mit keres oly nagy buzgósággal azokon a virágokon? „Az Isten nyomait“ — volt a válasz.

(Folytatjuk.)



„Türelemben fogjátok megnyerni lelketeket“

(Luk. 21, 19.)

Türelmünk indítóoka az isteni Gondviselésbe vetett bizalmunkon kívül a felhasznált eszközök jóságában is gyökeredzik. Azt eredményezi bennünk, hogy nyugodtan várjuk ki azt az időt, amelyben fáradozásaink végre eredménnyel járnak. Megkímél attól az izgalomtól, mely rögtöni sikerre pályázik. Így nyugalmasabbá teszi életünket, megkönnyíti fáradalmainkat, megnyugtatja lelkünket s így biztos záloga lesz annak, hogy tanítványainkkal végre is eredményt érjünk el.

A türelem éppen nem gyengeség; sőt kizárólag csak a nagy, erős lelkek jellemvonása. Azért mint tanító-nővérek, igen nagyra kell becsülnöm és gyakorolnom ezt az erényt. Sokszor elmélkedem arról, mily nagy bajok forrása a türelmellenség. Nem csüggedek; hanem az isteni kegyelemre támaszkodom, amely — jól tudom, — nehéz pillanataimban sohasem hiányzik majd, hanem mindig támogat.

Természetráaj, gazdaságtan, háztartástan

Ugyanilyen menetben fogjuk tanítani a növényeket is. A tanterv az őszi időszakból indul ki. Tehát megfigyel-
tetjük a gyümölcsök sajátságait. Előveszünk egy hamvas
és egy hamvatlan szilvát; mindkettőt belemártjuk vízbe
s onnan kiemeljük. A tanulók észreveszik, hogy a ham-
vatlan szilva megnedvesedett, míg a hamvas szilvát nem
fogta meg a víz. Adjuk a kezébe a tanulónak a kétféle
szilvát; végezzék el ők is a kísérletet; figyeltessük meg
velük, hogy mi az oka a jelenségnek. Tudnak-e említeni
más gyümölcsöt is, melynek ilyen viasz esernyője van?
Vegyünk elő egy meg nem törölt almát: irassuk fel a
Juliska nevet tintával egy kis cédulára; kössük vászon-
nal befelé az almára. Egy kis idő múlva vegyük le a
kötést és a cédulát s a gyermekek csodálkozva fogják
látni, hogy a Juliska neve ráíródott az alma héjára. A
nyolc éves gyermek a vele megszoktatott szemléleten
alapuló gondolatmenete folytán könnyen megállapítja,
hogy az alma is és nagyon sok más gyümölcs is ilyen
viaszréteggel van bevonva. Hogy ez védelem a kívülről
jövő nedvesség behatolása ellen, azt már nem lesz ne-
héz kiokoskodni.

De a megfigyelést folytatjuk. A megindított vizsgáló-
dó készséget további munkára kell serkentenünk. Ezt a
munkát a tanító mindenkor csak irányítja, kijelöli és meg-
határozza a megfigyelés és vizsgálódás területét. A gyü-
mölcsök ezen sajátságait átviszi a növényekre. Gyerme-
kek! ha hazamentek, otthon a kertben, szántóföldeken,
árkok partján vizsgáljátok és tapintsátok meg az egyes
növények levelét s ha találtok olyan leveleket, amelyek
fényesek, sikosak, hozzatok el ezekből egyet. De jól
megjegyezzétek, hogy melyik növényről hoztátok! Akkor
a legközelebbi órán majd ezekről a levelekről fogunk

beszélgetni és majd találgatjuk, hogy vajjon miért ilyen
ezeknek a levele. Alig szerezhethünk ennél nagyobb örö-
met a tanulóknak. Mint a hangyaraj fognak szétszaladni
a határban és lázas türelmetlenséggel fognak nem egy
növényt felhajszolni; nézik, tapogatják, melyik növény
levele lehetne alkalmas arra, hogy a legközelebbi ter-
mészetráaji órán bemutathassák. A tanulók ezen önte-
vékenységével már a tanítás legelső fokán megindítottuk
a természetráaj tanításának második fokát: a gyakor-
latiasságot.

A természetráaj gyakorlati tanítását szolgálja a tan-
terv anyagbeosztása, amikor a természetráajot a gazda-
ságtannal és háztartástannal kapcsolja össze. A helyes
szemléltetésre való szoktatás, a fent tárgyalt munkakö-
zösség és a természet önálló megfigyelésére való rábírás,
valamennyi azt szolgálja, hogy felismertessük az egyes
életjelenségeknek az emberi életre való hasznos és káros
hatását és hogy megindíthassuk a tanulóknak a kész-
séget arra nézve, hogy a hasznosságot fokozza és
megvédje, hogy a reá káros hatások ellen eredményesen
küzdeni tudjon. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy e tan-
tárgy keretében nincs helye sem a közlő, sem az elmé-
leti tanításnak. Maradandó eredményt csak úgy tudunk
elérni, ha tanításunk állandóan tapasztalatokon nyugszik
s ha a tanuló öntevékenységével irányított gondolkodás-
menetével és helyes következtetéssel fogja a tudnivalókat
magában megőrizni.

A gyakorlatiasságot szolgálja főképp a gazdasági és
háztartási rész. E tekintetben nincs különbség városi és
falusi iskolák, ipartelepeken vagy mezőgazdaságok kö-
rében levő iskolák között. A városi gyermekeknek épp-
úgy tudnia kell, honnan kerül az asztalára a kenyér, tej,
vaj, túró, a hús, a baromfi, a gyümölcs, stb., mint a fa-
lusi gyermeknek. A kettő közötti különbség csak a taní-

tás módjában van. Míg a falusi gyermek rendszertelen, de elég bő természetrajzi tudást hoz otthonról magával az iskolába, addig a városi gyermek legtöbb esetben teljesen tájékozatlanul áll a tanító előtt.

Nagy a különbség a szemléltetés tere és módjai között is. Falun elegendő a gyermeket bevinni az iskola kertjébe és előtte áll a szemlélet egész tárháza. A városokban a tanítónak a tanterembe magával kell vinnie a szemléltető tárgyat; megmunkáltatását és felhasználását csak képekkel vagy rajzban mutathatja be. Mindamellett a városokban is tisztán gyakorlati irányúnak kell lennie a tanításnak. Kérdezzük meg a tanulókat, hogy mit esznek; a nyers feleletre építjük fel a tanítást. Kutassuk ki a vásárcsarnokból hazatérő édesanyák kosarát; annak tartalma bőséges anyagot fog szolgáltatni a tanításhoz.

A rajz egyebekben is hathatós tanítási eszköznek bizonyul. A rajzok mindenkor színesek legyenek, egyszerűek és érthetők. A rajz kifejező eszköz, tehát a tanító táblai rajzának is olyannak kell lennie, hogy a tanulók később a rajzról olvasni és a rajzról a valóságra következtetni tudjanak. Rajzolják le a gyümölcs látszati képét a kocsánnyal együtt; rajzolják meg annak keresztmetszetét; rajzon ábrázolják az állat testrészeinek csontszerkezetét, a tyúk bélcsövét, a tehén gyomorszerkezetét és készítsék el az ugróláb papírosmodelljét, stb.; egyáltalában mindazt, ami ábrázolásra, megértésre és elmélyítésre alkalmas. A rajzokon az egyes részek nevét mindenkor fell kell jegyeznünk.

A tanító táblai rajzát kövesse a tanuló rajza, amely a számonkérésnek hathatós segédeszköze lesz. Ez teljes mértékben helyettesíteni fogja a tankönyvet is, annál is inkább, mert az oktatás egész rendszere a tanulók öntevékenységén alapul. Mint láttuk, a tanulók maguk végzik megfigyeléseiket, foglalkozásaikat és vizsgálódásuk

közben maguk jutnak eredményekhez. Ezt az öntevékenységi munkát fejezze ki a tanuló rajza.

Hathatósan elősegítik a tanítás eredményét és tárgítják a tanulók természetrajzi látókörét a természetrajz köréből vett olvasmányok. Fontos tehát, hogy a tanító gondos figyelemmel kapcsolja az olvasás és olvasmánytárgyalás tantárgyát a természetrajz, gazdaságtan és háztartástannal. Az olvasmánytárgyalás sohasem előzheti meg a tanítást, nem lehet a tanítás kiindulópontja; az olvasmányban eredményeket lásson a tanuló, annak tárgyalása kapcsán kerestessük meg az okokat, amelyek az olvasmányban leírt eredményeket, okozatokat létrehozták.

A természet közvetlen megfigyelése a helyes szemléleten alapszik. Ezért a természetrajz tanításának ez nemcsak legfontosabb mozzanata, hanem elkerülhetetlen kelléke is. Láttuk, hogy a tanuló gondolkodását, tudnivágását és következtető készségét csak a szemlélet útján tudjuk kielégíteni. A természetrajz tanításánál mindkét szemléleti módot alkalmazhatjuk. Igazibb és hathatósabb a közvetlen szemlélet, mint a közvetett. Nagyon értékes munka a kitömött harkályt vagy a lelőtt nyulat, avagy a leszakított pipacsvirágot, a kifogott halat vagy rákot az osztályban bemutatni; de az eddig bemutatott elvek szellemében mennyivel értékesebb tanítói munka az, amely a növényt, állatot természetes környezetében mutatja be.

Csak a természetes környezetben tudjuk igazán és helyesen megállapítani a növények és állatok ökológiáját, ezeknek ráhatásait az állatok és növények életműködésére és szervezetére. Milyen más lesz a hatás, ha a harkályt kopácsolása közben figyelhetjük meg; ha rámutatunk tollazata mimikri voltára; ha a tanulók észreveszik, hogy munkája közben kemény farktollaira támaszkodik; ha megfigyelik, miként kapaszkodik karmaival a fa törzsébe; ha meglátják, hogy vésőkemény csőrével mennyi ügybuz-

galommal ácsolja a fa kérgét és végül, ha észreveszik, hogy milyen mélyen kell behatolnia a fa törzsébe nyelvével, hogy onnan a fát őrlő szút kiszedje. Ilyen szemlélet a leg-helyesebben felépített tanítás. Tanteremben már csak az eredményeket kell megállapíttatnunk.

Ugyanilyen eredményeket érünk el például a káposzta szemléletekor is. Menjünk ki a káposztás kertbe, gyönyörködjünk a katonás sorrendben pompázó káposztafejekben. Válasszunk ki magunknak egy fejet, figyeljük meg annak felépítését és életműködését. Min nyugszik a hatalmas fej? Vastag, hatalmas oszlopon; ez a káposzta torzsája. Azért olyan vastag, hogy a több kilós fejet elbíri. Mi táplálja ezt a hatalmas növényt? Megvizsgáljuk gyökerét, amely eléggé hitvány, de sokszálú; úgy látszik, azért, hogy sok és sokféle élelmet tudjon a torzsába szállítani. Öntsünk egy kannából vizet a káposztafejre. Mit tapasztalunk? Hogy a víz a káposztafejről lefolyik és a gyökérnél mint a kútban gyűl össze.

A tanulók már megtanulták, hogy miért nem tapad a víz a káposztalevelekre. Egymással versenyezve adják meg a választ, hogy a káposzta leveleinek nincs szüksége vízre; azért a jó Isten viaszburkot adott a leveleknek, hogy azokról a víz a gyökérhez folyjon. Nézzük meg, hová teszi a káposzta ezt a sok vizet! Vágjuk fel torzsáját a azt fogjuk látni, hogy telve van nedvvel. Honnan került az a sok nedv a torzsába? Az okoskodó gyermek ráfeleli: a gyökérből. Miért gyűjtötte össze a torzsa ezt a sok táplálékot? A tanulók megfelelően irányított gondolatmenete megtalálja a választ: ha soká nem esik az eső és nincsen harmat, legyen a káposztafejnek miből táplálkoznia. Ki tudná valamihez hasonlítani a káposztának ezt a berendezését? Juliska rögtön kész a válasszal: a káposztának a föld a konyhája, a gyökerek a szakácsok és a torzsája az éléskamra.

Amint látjuk, ilyen naivnak látszó, de a maga természetes környezetében végzett szemlélet mindenkor biztosítja a kellő eredményt. De biztosítja az ily irányú szemlélet a kedélynevelő hatásokat is. A tanulócsereg zaklatni fogja tanítóját, hogy juttassa minél gyakrabban ilyen élvezetes élményhez. Ezt nem tudnók elérni, ha a tanteremben szemléltetünk; fel kell keresnünk az állatot, növényt ott, ahol tényleg él. Közvetve ezt a gondolatot óhajtja megoldani a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ama rendeletével, amelyben a szabad ég alatti tanítást rendelte el. E rendeletnek nem csak hygienikus célja van, hanem alkalmat óhajt nyújtani a természetnek közvetlen szemléltetésére is.

(Folytatjuk.)

Ped. szem.

Krehnyay Béla.

A tehén. IV. osztály.

A tehén testének, szerveinek megismertetése s ezzel kapcsolatban életmódja.

A házi állatok szeretete, gondozása. Tekintsük őket segítőtársainknak és becsüljük meg.

Előzőleg egy gazdasági udvar és istálló megtekintése. Az órán: egy játéktehén, egy-két képeskönyv, esetleg egy csülök, néhány tehén-szarv és táblai rajz.

Hol is voltunk mi tegnap délután? Miért mentünk oda? No, kíváncsi vagyok, ki nézett jól körül! Mondd el N., te mit láttál? Az ajtó előtt feküdt a kutya, az udvarban libák meg csirkék szaladgáltak, az ólban voltak a disznók, az istállóban álltak a lovak és a tehenek. (Több gyermektől kérdezem.) Ezek közül melyiket figyeltük meg legjobban? A tehenet.

Nektek hány tehenetek van? Hogy hívják a tiéteket? Melyik tetszik neked legjobban? Miért? Mert nagy, kövér, tarka, vörös, sok tejet ad, stb. Nézzétek csak gyermekek, hoztam nektek ide is egy szép, tarka tehénkét; persze nem igazít, csak ilyen kis játéktehénkét. Szép? Tetszik? Ugye, hasonlít ahhoz, amelyet tegnap megnéztünk? Igen, az is ilyen tarka volt. Majd közelebből is megmutatom. (Szemléltetem s közben kérdezek.)

Milyen a teste? Nagy, vastag, kövér. Hát a feje? Az is

nagy, olyan szegletes. Mi tartja ezt a nagy, nehéz fejet? A nyaka. Jó erős nyaka lehet ugye, hogy ezt a nehéz, nagy fejét tudja tartani. Mit vesztek még észre a nyakán? Tegnap N. meg is fogta. Olyan vastag, nagy bőr lóg rajta. Igen, helyes; ezt a bőrt úgy hívják: lebernyeg.

Hát a fején mit látunk? A szarvát. Igen; úgy is mondjuk: tülök. Hoztam is egyet, hogy lássátok, milyen belül. Üres. Ismertek-e még oly állatokat, melyeknek ilyen tülkös szarvuk van? Az ökörnek, bikának, a nagy borjúnak. Ezeket úgy is hívjuk: szarvasmarha.

Hát a tehén lábait jól megnéztétek-e? Milyenek? Olyanok, mint a lóé? Nem, rövidebbek, vastagabbak; a végén olyan, mintha ketté volna hasítva, két körme van. Hát a lóé nem olyan? Nem, annak csak egy köröm van minden lábán. Hogy hívják ezt a körmöt? Pata. Hát mit gondoltok, miért adott a jó Isten a tehénnek két patát, a lónak meg csak egyet? (Találják; ha nem találják el, én mondom meg.) Azért, mert a lónak ugye sokat kell járni, futni, nehéz kocsikat húzni; azért mit tesznek a patájára? Patkót, megpatkolják. Miért? Hogy ne kopjon el a körme. Hát a tehénnek miért nem kell patkó? Mert az nem jár sokat, az majdnem mindig áll. No látjátok, ezért jó, hogy a tehénnek két patát adott a jó Isten, mert így nem fárad el a sok állásban, jobban tud rajta állni. Ha pedig kint van a legelőn, nem sülyed be a lába olyan könnyen a puha földbe. A tehénnek a patáját még úgy is hívják: csülök. Hány patája van a tehénnek? Kettő. Én ezt felírnám a táblára. Hogyan írjam fel? Mondjátok meg ti nekem! *A tehén kétpatájú állat.*

Nézzétek csak, kértem a mészáros bácsitól egy tehénlábát, hogy még jobban meg tudjátok nézni; mert némelyik gyermek félt ám közel menni a tehénhez! Nem is tanácsos, gyermekek; mert a tehén jámbor állat ugyan, de néha mégis kirúg; különösen, ha bántják, akkor még dőf is a szarvával. Talán tudtok is ilyen esetet? (Ha igen, elmondatom.) Hát a szájába ki mert belenézni? (Jelentkeznek.) És mit láttál benne? A fogait, a nyelvét. Azt is megnézted, milyenek? (Nem igen fogják tudni, én mondom meg.) A felső állkapcsán elől nincsenek fogai, az alsó állkapcsán elül metszőfogak vannak; a hátulsók pedig laposak,

redősek. (Ha lehet, ezt is szemléltetem.) Ki volt az a bátor gyermek, aki hagyta, hogy a tehén megnyalja a kezét? N., mert az ő tehenüket néztük meg; azért nem félt tőle. No mit éreztél, milyen volt a nyelve? Olyan reszelős, úgy karcolt. Igen, úgy is mondjuk, a tehénnek a nyelve érdes.

Hát azt ki figyelte meg, hogyan legel a tehén? (Nem igen lesz jelentkező.) Persze, azt nem is igen láthattátok még, mert nálunk nem hajtják ki a teheneket a legelőre, csak a borjúkat. (Ha van jelentkező, elmondatom vele a megfigyeléseit; ha nem, én mondom el.) No gyermekek, én már láttam, ahol egyszer nyaraltam. Nagyon érdekes! A tehén kinyújtja hosszú, érdes nyelvét, körülkanyarít vele egy nagy csomó fűvet, így; (mutatom a kezemmel) odaszorítja az alsó metszőfogaival a felső állkapcsához, egy rántással letépi és mindjárt le is nyeli. Hát nem rágja előbb össze? Miért nem? Mert úgyis mégegyszer megrágja. Hát te már ezt is megfigyelted? No mondd el! (Talán el tudja mondani önállóan, ha nem, irányítom.) Egyszerre sokok ételt vesz a szájába, egy kicsit megrágja és lenyeli.

Mikor már a jászolban nincs semmi, a tehén még mindig eszik. Hát ez hogy lehetséges? Mit eszik ilyenkor? Azt, amit már lenyelt, újra visszakéri a gyomrától; mégegyszer egész finomra megrágja a redős fogaival és megint lenyeli. Milyen furcsa ez, ugye? Ismertek-e még olyan állatot, amelyik így eszik? A kecske, a bárány, az ökör. Igen, ezek is visszakérik a már egyszer lenyelt eledelt s azért kérődző-állatoknak hívjuk. Milyen állat tehát a tehén? Kérődző állat. (Ezt is felírom.)

Gyermekek, a kérődző-állatoknak a gyomra sem olyan ám, mint a többi állatoké! Szeretnétek-e tudni, hogy milyen? Igen. Akkor le fogom rajzolni, hogy jobban megértsétek, mert ez nem olyan egyszerű ám! (Rajzoló.) No most jól figyeljétek! Ez itt a nyelöcső, ezen nyeli le a tehén a táplálékot; ez a bendő, ez a recésgyomor, ezt úgy hívják: százzértű, ez pedig az oltó. (Oda írom.) Mondjuk csak el még egyszer!

Mit is mondtunk az előbb, hogyan eszik a tehén? Először csak kicsit rágja meg a táplálékot és mindjárt lenyeli. Igen, mikor ezt a nagyjából megrágott eledelt lenyeli, akkor az itt (mutatom) a nyelöcsővön át a bendőbe kerül; de nem marad ám

itt sokáig, hanem átmegegy ide, a recésgyomorba és itt megpuhul, puha lesz. Ebből a recésgyomorból aztán a tehen visszakeri az eledelét. Mit gondoltok, visszakeri? Vissza bizony és még hozzá hogyan? Olyan kis gombócok lesznek belőle, ezeket a tehen felbőfögi a szájába és most másodszor már olyan apróra összerágja, mintha meg lenne darálva. Úgy is mondjuk: a redős fogaival megőrli és újra lenyeli. Most azonban már nem a bendőbe megy, sem a recésgyomorba, hanem egyenesen a szájrétbe és innen tovább az oltóba jut. (Egy-kettővel elmondatom.)

Ugye, milyen nagy gyomra van a tehennek? Vajjon miért? Mert sokat eszik, hogy sok eledel férjen bele, stb. Igen, néha azért mégis előfordul, hogy túlsokat adnak neki enni; ilyenkor úgy kitég a gyomra, hogy majdnem elreped; úgy mondjuk: fölfúvódik. Hallottatok már ilyen esetet? Igen, nálunk is történt már. Mit kell ilyenkor csinálni? Jártatni és szalmacsutakkal erősen dörzsölni. És ha ez nem segít? Akkor az állatorvost kell hívni. Igen, mert ha nem segítenek rajta gyorsan, el is pusztulhat.

Ha van idő, kitérek még a csontlágylásra, mely nagyon gyakori jelenség. Látjátok, gyermekek, mennyi baj történhetik a tehennek, ha nem vigyáznak rá, ha nem gondolják jól! Hát a tehenet gondozni is kell? Bizony kell! Nálatok hogy gondozzák a tehenet? Tisztán tartják az istállót, kihordják a trágyát, friss szalmát (almot) tesznek alája, legalább hetenként egyszer vakaróval és kefével letisztítják. Bizony a jó, a gondos gazda így tesz. De láttam én már olyan tehenet, amelyiknek az oldalára úgy oda volt ragadva a sok piszok, hogy még vakaróval sem lehetett volna onnan lekaparni. Ti is láttatok már ilyet? Ugye milyen csúnya volt? Ha majd nagyok lesztek és nektek is lesz tehenetek, ne legyen ám ilyen! Van egy igazmondás: Megnézem az istállót és megmondom, milyen a gazdája!

MÁSODIK ÓRA.

A tehen gazdasági jelentősége és haszna.

Szemléltető eszközök: Tülok, szaruból készült tárgyak: fésű, evőeszköz nyele, gomb stb., egy darab talpbőr és egy darab faggyú, esetleg egy kis iga.

(A múlt órai anyag rövid számonkérése.) Ugye, még arról is beszéltünk a múlt órán, hogy mennyi fáradság és bajlódás

van a tehennek. Miért tartanak tehát az emberek mégis tehenet? Mert a tehen sok hasznot hajt az embernek. Igen, amíg él, tejet és ha levágják, a húst adja. Hát még? A bőrét, a szarvát, faggyút, stb. Igen, minden kis porcikáját fel lehet használni; a tehen sokszorosan visszafizeti gazdájának a gondozást, a fáradságot. Ma erről fogunk beszélni.

Meg tudná-e valaki mondani, hogy a mi községünkben milyen fajta tehenet tartanak a gazdák? (Nem fogják tudni.) Persze ezt nem is tudhatjátok, no majd megmondom. A bonyhádi fajtát, mert az sok tejet ad. Úgy is mondjuk: jó tejelő fajta. Van aztán még ennél is jobb fajta; a hollandi meg a svájci tehen. Ez a két fajta adja a legjobb tejet; évente 1500-2000 litert is. Hol szoktak a gazdák tehenet venni? Ki tudja? Lacházán, Némedin, Dömsödön, stb. Ki volt már a papájával az állatvásáron? Mit vettetek? Tehenet, borjút, lovat. Mibe került a tehen? 400-500 pengőbe. Bizony sok pénzbe kerül egy tehen! Milyen tehenet vesznek leginkább? Újfejőset, mert az sok tejet ad. Mikor újfejős a tehen? Hát tudjátok, a tehennek minden évben van egy kis fia, azt úgy hívják: borjút. Ezt a kis borjút a tehenmama szoptatja. Ilyenkor a tehenet nem szabad megfejteni.

Kiknél van otthon kis borjút? Igen, nem. Fejitek-e azt a tehenet, amelyikből szopik? Miért nem? Mert akkor nem maradna a kis borjúnak teje. Bizony s akkor éhen halna, mert nem tud még mást enni. Meddig szopik a kis borjút? 8-10 hétig. S aztán elválasztják. Hogyan? Az istálló sarkában elkerítenek egy kis helyet s oda bekötik. Miért? Mert a borjút még tovább is szeretne szopni és odamenne a tehenmamához. Pedig, ha a borjút már 8-10 hetes, mást is tud ám enni. Mit kap ilyenkor? Meleg korpamoslékot; de csak eleinte; később már azt eszik, amit a tehenmama. Ilyenkor van a legtöbb és a legjobb teje a tehennek s akkor mondjuk, hogy frissfejős. Helyi vonatkozás.

Nálunk csak ritkán nevelik fel a borjút; a legtöbbet 3-4 hetes korában már eladják. Miért? Mert nincs legelőnk. Takarmány is csak kevés s így sokba kerülne a borjút felnevelése. A nyáron egyszer a szomszédban egész nap bőgött a tehen. Este aztán megkérdeztem a szomszédnéit, hogy miért bőg a

tehén? „Mert eladtuk a borját s az után bög“ — mondta. A multkor meg ugye, itt az iskola előtt állt egy kocsi s mi volt rajta? Sok borjú. S mit csináltak? Bögtek. De milyen keservesen! Az anyjuk után, ugye? Igen, mert a tehén is szereti ám a kisfiát, az meg a mamáját.

Hát mikor már kevés tejet ad (öregfejős) a tehén, mit csinálnak vele? Meghízlalják és eladják a mézárósnak. Hát az mit csinál vele? Levágja, a bőrét lenyúzza, a húsát pedig fel dolgozza. Kit szokott a mamája húsért küldeni? Milyen húst hoztál már? Marhahúst, borjúhúst, stb. A marhahús a tehénnek meg az ökörnek a húsa. Abból főzi a mama a jó húsleves; néha megsüti, máskor meg pörköltet csinál belőle. Ettetek-e már? Jó volt? Mit szerettek legjobban?

Hát a lenyúzott tehénbőrt kinek adja el a mézárós? A bőrgyárnak. Ott mit csinálnak vele? Megtisztítják, kidolgozzák; úgy is mondjuk kicserzik. Láttatok-e már ilyen kidolgozott tehénbőrt? Hol? A szíjgyártónál és a cipésznél. Én is hoztam egy darabot, hátha még nem látott mindenki. Mit csinálnak azok belőle? A szíjgyártó lószerszámot, táskát, ostort; a cipész pedig csizmát, a borjúbőrből meg cipőt. Bizony az a jó erős csizma, amit a fiúk viselnek, a tehén bőréből készül. Bizonyára már sok gyermeknek meg is vették a pesti vásáron. Nekem is vettek, én is kaptam már, stb. Ki vette? Papa, mama. Mibe került? Elmondják. Drága volt, ugye? Hát csak vigyázzatok is rá, ne szakadjon el egyhamar!

Hát ezeket miből csinálták, mit gondoltok? Szemléltetem a szaruból készült tárgyakat: fésű, evőeszköz szarunyéllel, gombok, csontkürt. A tehén szarvából. Hol csinálják ezeket? A gyárban. Igen. Úgy mondjuk, ezek szaruból készült tárgyak. Nézzétek meg otthon a fésűt, szaruból van-e? Hát ilyen kürtje kinek van? A csordásnak. Evvel hívja össze minden reggel a csordát a legelőre. Kinek a mamája szokott szappant főzni? Miből főzi? Faggyúból, avas zsíradékból. Hol veszi a faggyút? Azt is a mézárósnál, a vágóhidon. Hoztam én is egy darabkát, nézzétek csak! Ez is a tehénből van? Igen, ez a tehénnek a zsírja. Lássátok, ebből készül a jó háziszappan, amivel mosakszunk és amivel a szennyesruhát kimossák. Nemsokára azt

is megtanuljuk, hogyan kell szappant főzni. Jó lesz? No, most elmondja valaki, hogy mi mindent is ad nekünk a tehén. (Elmondatom.)

De valamit elfelejtettünk ám, pedig arra nagy szüksége van minden földművesgazdának! Mit hordanak ki télen a szántóföldekre? Trágyát. Lám, ezt is a tehén adja! Milyen állat ezéért a tehén? Hasznos állat. Sőt, azt mondhatjuk: A tehén a leghasznosabb háziállat. Felírom.

Nálunk a tehenet nem használják igavonásra. Hát mit? Lovat, ökröt. Hát ökre kinek van? Miért tartjátok? Szekérbe fogjuk, szántáskor meg az eke elé. Mert erős, bírja a nehéz terhet húzni. Csak melyik gazda tart ökröt? A módosabb, gazdagabb, akinek sok földje van. Miért? Mert az ökr drága és sokat eszik. Igen és másra nem használhatja, csak igavonásra. Miért mondjuk: igavonásra? Mert az ökröt nem úgy fogják be, mint a lovat, hanem igát (jármot) tesznek a nyakába. A fiúk jövő kézimunkaóráján majd faragnak ilyen kis jármot! (Mutatom.)

HARMADIK ÓRA.

A fejés, a tejkezelés és tejtermékek készítésének ismertetése.

Szemléltető eszközök: Tej, tejszín, aludttej, tejfel, túró, vaj, vajköpülő és túrósczacskó.

Mit ettetek ma reggelire? Úgy látszik, a legtöbben kávéét ettetek. Hogyan csinálta édesanyád a kávéét? Elmondja. Kitől hoztátok a tejet? Nálunk a termelőtől veszük. Kit szokott a mamája tejért küldeni? Láttad-e már olyankor, hogyan fejk a tehenet? No mondd el. (Elmondatom. Ha szükséges, közben megengedem, hogy a többi kisegítse, ahol kell, a kihagyásokat pótolom vagy helyesbíték.) Ki szokott nálatok fejni? Mikor szoktak fejni? Reggel és este. Mielőtt hozzáfognak a fejéshez, mit csinálnak? Megmossák a kezüket, kiöblítik a sajtárt, vödöröt. Miből fejk ki a tejet? A tehén tőgyéből. Igen. Ezt is langyos vízzel meg kell mosni. Miért? Mert, ha a tehén lefekszik, piszkos, trágyás lesz és ez beleesnék a tejbe. A kifejt tejjel mit csinálnak? Megszűrik. Miért kell megszűrni? Mert fejés közben a tehén csapkod a farkával s így sokszor szőr vagy piszok kerül bele. A megszűrt tejet hova teszik? Télen a kam-

rába, nyáron pedig leviszik a pincébe, behűtik friss vízbe vagy mindjárt eladják. Jól van, szépen elmondtad, bizonyára már sokszor láttad a fejést. Igen, mert nekünk is van tehenünk. Hány? 2-3.

Mennyi tejet fejtek mindennap? 15-20 litert. Hát ti? Több-től kérdezem. És mit csináltok azzal a sok tejjel? Eladjuk a tejesnek. Hát a tejes (kereskedő) mit csinál vele? Beviszi Budapestre és ott eladja. Kinek? Kiknek van különösen szükségük tejre? A kisgyermekeknek, betegeknek, stb. Miért? Mert nem tudnak vagy nem szabad nekik mást enni; hogy a betegek egészségesek legyenek. Igen, mert a tej a leg táplálóbb eledel. De csak a jó, a zsíros tej! Éppen ezért csak jó tejet szabad eladni, ami nincs lefőlözve és nincs meghamisítva!

Hát szokták a tejet hamisítani? Hogyan, mivel? Vízrel; vizet öntenek bele, leszedik a fölét. Aki ezt teszi, az nagy bűnt követ el; az vétkezik az Isten hányadik parancsolata ellen? A VII. parancsolat ellen: Az megcsalja felebarátját. Bizony és még az V. parancsolat ellen is! Hát ez hogy szól? Ne ölj! Ki vétkezik ellene? Aki felebarátja egészségét megrontja, vagy őt megöli. Hát a hamisított, rossz tejjel meg lehet valakit ölni? Bizony meg. Azok a szegény kis gyermekek, akik rossz tejet kapnak, betegek lesznek tőle s akárhány meg is hal. Sajnos, a mi községünkben is vannak, kik hamisított tejet visznek Budapestre; pedig ha a tejevizsgálók rajtakapják őket, —hogyan? (tejmérővel megméri a tejet) —kiöntik a csatornába és szigorúan megbüntetik, még be is zárják őket. De tejmérő nélkül is meg lehet vizsgálni a tejet. Hogyan? (Nem igen tudják.) Figyeljete jól ide! Megcsinálok a pohárpróbát. Mit vettetek észre? A jó tej rátapadt a pohár oldalára. Miért? Mert sűrűbb, zsírosabb. Hát amelyikbe vizet öntöttünk? Az nem tapad, az lecsurog; attól csak kicsit lesz homályos a pohár.

Hogy hívják az olyan tejet, amely még nincs felforraltva? Nyers tej. Melyik jobb, a forralt vagy a nyers tej? (Valószínűleg a nyers teje szavaznak.) Hát én meg azt mondom, hogy a forralt tej jobb. Lássátok, én mindig csak forralt tejet iszom. Vajjon miért? Mert némely tehennek beteg a lőgye; a fejésnél nem voltak elég tiszták. Vagy aki fejte, talán beteges volt s így

bacillusok kerültek a tejbe s az ilyen nyers tejjel a mi testünkbe jutnak. De ha felforraltjuk a tejet, mi lesz a bacillusokkal? Elpusztulnak. Igaz, hogy a nyers tej táplálóbb, mint a forralt, de ha nem tudjuk biztosan, hogy egészséges tehéntől van, inkább ne igyuk!

A mi községünkben a tejesek a friss tejet mindennap beviszik ugye Budapestre, mert elég közel van ide és a villamos hamar beérnek. De vannak olyan községek, ahonnan nem vihetik be a tejet a városba, mert nagyon messze van és villamos sincs ám minden községben! Ilyen helyen vajjon mit csinálnak a tejjel? Elteszik a pincébe, behűtik. Miért? Mert a tej hamar megsavanyodik, különösen nyáron. Felforr az ilyen tej? Nem, összefut.

Az ilyen behűtött tejnek a tetején összegyűlik a zsíros része: ez a tejszín. Az olyan tejről, amit nem adnak el, le is szabad szedni a tejszínt. Kiknek van szükségük sok tejszínre? A cukrászoknak. Igen, miért? Mert ha a tejszínt jól felferik, tejszínhab lesz belőle, amit a süteményekbe töltenek. Tudom, ti is szeretitek, ugye? Hát a haboskávét? Azt is. De, ha a tejszínt nem szedik le, hanem 2-3 napig rajta hagyják a tejen, akkor milyen lesz? Sűrűbb, vastagabb és savanyú. Ezt már tejfelnek hívják.

Ebben a köcsögben mi van? Tejfel. Csak a tetején, de ha leszedjük, (mutatom) akkor alul mi marad? Aludttej. Ebből mit lehet csinálni? Túrót, meg is lehet enni. Kinek a mamája szokott túrót csinálni? Megfigyelted-e, hogyan csinálja? (Ha igen, elmondatom vele, közben helyesbíték.) N. nagyon szépen elmondta, talán már ő is tudna túrót csinálni? Miért? Mert többször látta. Szeretnétek ti is látni, hogyan csinálják? Igen. Gondoltam én erre!

Menjete ki N. N. és hozzátok be azt a letakart kosarat, de vigyázva fogjátok meg! Kíváncsiak vagytok ugye, hogy mi van benne? Hát bizony, ebben sok mindenféle van ám. Nézzük csak. Ebben a köcsögben mi van? Tejfel. Nem egészen találtad el. Igaz, hogy amit itt a tetején látunk, az tejfel, de ezt most leszedem ebbe az edénybe. Vajköpülőbe. Van is már benne; no mi? Tejfel.

Nézzünk csak bele a köcsögbe, mi maradt benne? Aludttej. Igen, ebben a másik köcsögben is aludttej van, ezt is megnézzük. Ezen olyan sárgászöldes víz van. Tudjátok-e miért? Mert én ezt otthon már megmelegítettem. Ezt most beleöntjük ebbe a tiszta, fehér zacskóba, így ni! Te meg tartsd alá ezt a tálat. Akasszuk csak fel ide a tábla alsó léczére! Mi csurog ki belőle? Sárga víz. Ezt úgy hívják: savó. (Ismételtetem.) Mit csinál édesanyád vele N.? A malacoknak adja. Ezt is majd vidd haza nekik. És ami a zacskóban maradt, abból mi lesz? Túró.

Addig, míg kicsurog belőle a savó, majd valami mást csinálunk. Lattatok-e már ilyen edényt? Mi ez? Vajköpülő. Mit tettünk bele az előbb? Tejfelt. Igen, most ezt a tejfelt felváltva megköpüljük; így. (Mutatom.) Ha elfáradtál, add át a szomszédoknak s így tovább, hogy mindegyikre sor kerüljön. (Közben tovább kérdezek.)

Olyan helyen, ahol egy gazdának több tehene van, — úgy is mondjuk, tejjgazdasága, tehenészete van, — ott nem tejfölből és nem így köpülük a vajat, mint mi most, hanem tejszínből és gépekkel. Ha kész, becsomagolják ilyen pergamentpapírba, így (mutatom). Miért? Hogy el ne romoljon, ne avasodjon meg. Ennek teavaj a neve. Bizonyára ettetek is már. Vannak aztán még sajtgyárok is, ahol a tejből sajtot csinálnak. N. talán látott is, ő soká kint volt Hollandiában.

Hát azt hallottátok-e már, hogy a vajat, túró, tejfelt is hamisítják? Mivel? A vajat kisütött faggyúval; a túró csak úgy, hogy a régít belekeverik a frissbe; a tejfelbe pedig aludttejet kevernek, hogy több legyen. Ez gyermekek, éppen olyan bűn, mint a tejhamisítás! Ha az ilyet megkóstoljuk, rögtön észrevesszük, hogy jó-e, vagy hamisított. No most nézzük csak meg a mi túrókat! Mennyi savó csurgott ki belőle? Mit csináljunk vele? (Együk meg, vigyük haza!) A túró megesszük; a savót pedig N. hazaviszi.

Hát most a köpülőbe is nézzünk csak bele; no mit látunk? Olyan vastag, sárga darabok vannak benne és olyan tejféle is. Már vaj lett a tejfölből. Igen, a darabos része az vaj, az a tejféle pedig az író. Ismételtetem. Ezt, aki szereti, megihatja vagy kalácssütésre használják. De a vaj így még nagyon lágy (puha), ezt még beletesszük ebbe a tál hideg vízbe és jól kidolgozzuk benne, hogy az író mind kijöjjön belőle; így (mutatom). Most pedig tányérba tesszük és N. leviszi a pincéjükbe. Miért? Hogy keményebb legyen. Igen. Holnap ismét elhozza, ti pedig holnap csak üres kenyeret kérjetek oszonnára s majd itt az iskolában a mi vajunkból és tejelestúrónkból fogjuk megkenni. Jó lesz? Most pedig két másik kislány ügyesen visszarakja az edényt a kosárba.

Soroksár.

Knébl Ágnes tanítónő.

IRGALMAS NŐVEREK HÁZINOMDÁJA FELÉLLÓS VEZETŐ: LAISZKY JENŐ



Mindenben következetesen járjunk el.

A következetesség a kiválasztott eszközök alkalmazásában való hűséges kitartás. Ez az erény feltétlenül szükséges ahhoz, hogy biztosítsuk a tanítás rendjét és sikerét.

Ha a tanítványok azt látják, hogy tanító-nővérük mindig ugyanazon jeleket használja, ugyanazt a magatartást és csendet kívánja meg, ugyanazon mulasztásokat korholja, ugyanazon eljárással adja a leckeórákat; lassan rászoknak erre a fegyelemre és rendre s végül már semmi sem esik nehezükre. Hozzászoknak a rendhez, amely minden jó nevelésnek első gyümölcse és csak nagyfokú következetességgel érhető el.

Következetesség nélkül egyáltalán nem várhatunk komoly eredményeket. A gyermeket tanítanunk kell; hibáikat megjavítanunk, tulajdonságaikat tökéletesbíteniük. Mindez sok időt vesz igénybe s a tanító-nővér részéről következetes, erős akaratot kíván.